

Středověká vápenka na Velkopřevorském náměstí

V roce 1966 se prováděly na Velkopřevorském náměstí v Praze na Malé Straně před Buquoyským palácem (čp. 486/III, Francouzské velvyslanectví) výkopové práce pro osazení cisteren na topný olej. Při hloubení jámy¹ se narazilo na zbytky zděného objektu. Přesto, že jde o území osídlené již od raného středověku, kde lze tedy očekávat archeologické nálezy, nebylo provádění výkopových prací předem oznámeno a nález byl ohlášen Pražskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody víceméně náhodně, když už došlo k jeho výraznému porušení². Vzhledem k celkové situaci na staveništi bylo nutno omezit se pouze na částečnou dokumentaci odkryté situace; nebylo možno provést žádné záchranné práce. Spolehlivý archeologický materiál, kterým by byl objekt datován, nebyl získán. Nepodařilo se ani bezpečně ověřit, jsou-li nálezy, předané stavebními dělníky, z nitra objektu, ze starších vrstev objektem porušených, nebo z vrstev překryvných. Podle analogií a podle zbytků vápna uvnitř bylo možno nalezený objekt zcela spolehlivě určit jako pec na pálení vápna.³

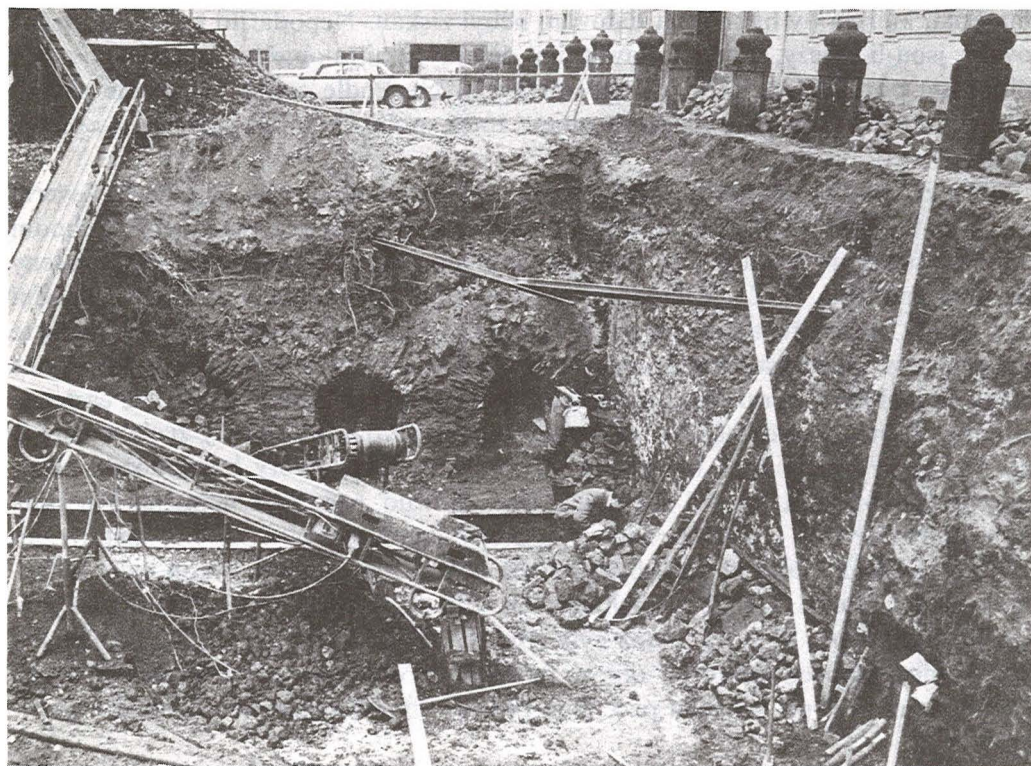
Objekt, zhruba čtvercového půdorysu, byl zachován pouze částečně⁴. Severní a západní zeď byla výkopem kompletně zničena, zachovala se pouze zeď východní a jižní. Vnitřní líc těchto zdí se shodoval se stěnou výkopu, takže zdi byly porušeny jen částečně (obr. 1). Zdivo bylo postaveno z lomového kamene na maltu, západní zeď byla v místě překopání v jihozápadním rohu široká cca 0,4 m, severní v místě překopání v severovýchodním rohu byla široká cca 0,3 m. Kameny nesly vesměs stopy přepálení, v horní části jižní zdi byly zasaženy tak velkým žárem, že částečně slinuly. Východní zeď měla tři zaklenuté tahové otvory, které byly zcela zachovány, pouze severní z nich byl poněkud porušen⁵. Tyto otvory bylo možno zkoumat do hloubky cca 1 m od líce zdiva, tzn., že hrud' pece byla nejméně 1 m silná (obr. 2). Na stěnách objektu se zachovaly stopy vápna, uhlíků a popela, místy v souvislých plochách. Dno objektu bylo rovněž poškozeno, protože výkop byl v některých místech hlubší. V zachovalých místech bylo dno tvořeno vrstvou červeně vypáleného jílu silnou 0,3 m, na němž byly zbytky vápna, uhlíků a popela. Tato vrstva byla v místech před tahovými otvory porušena prohlubněmi s tmavou uhlíkovou výplní, vzniklými při provozu pece (vytápění a vybírání vypáleného vápna a popela).⁶

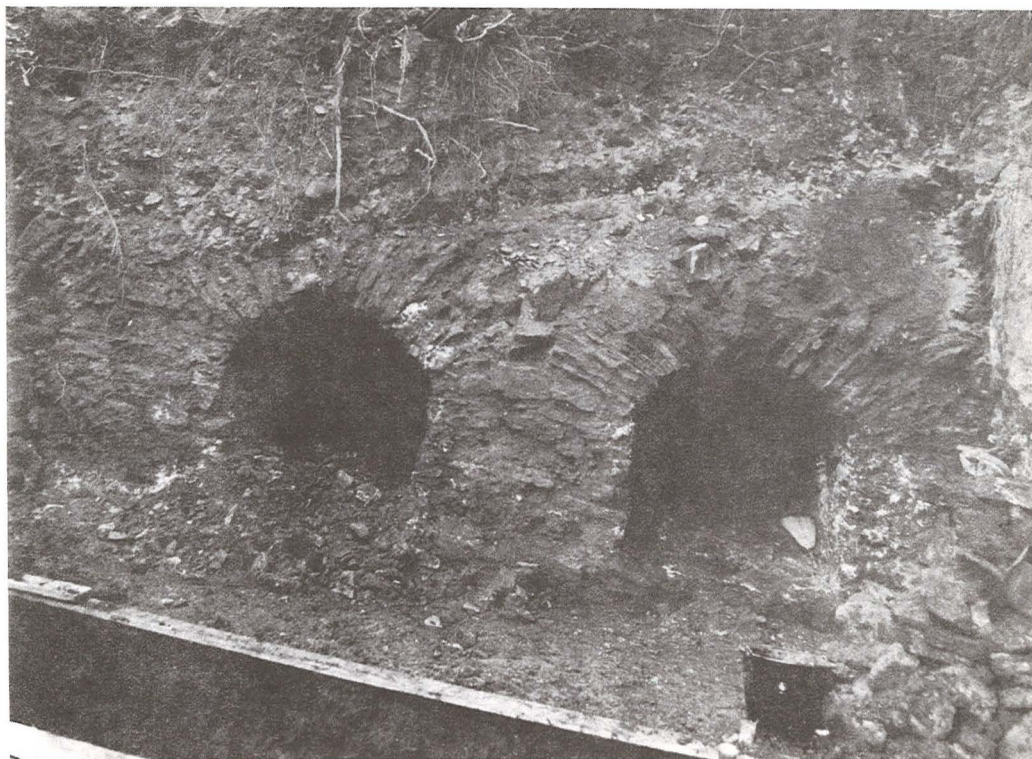
Mimořádné rozměry námi zkoumaného objektu odpovídají zřejmě významu a rozsahu středověkých stavebních akcí, kterých byla v nejbližším okolí celá řada. Téměř s jistotou lze předpokládat, že pec byla situována uvnitř areálu maltézského kláštera (u jeho hradby), na jehož opevnění se napojovaly malostranské hradby, postavené těsně po polovině 13. století⁷. Po zrušení této hradby a po rozšíření Malé Strany směrem k jihu (v 60. letech 14. stol.)⁸ přestala vápenka patrně existovat.

Této úvaze by rovněž odpovídal keramický materiál předaný stavebními dělníky. Většina tohoto materiálu je datovatelná do 13. století, nejmladší prvky do 14. století, a to spíše do jeho první poloviny⁹. Jak jsme již výše uvedli, nelze nalezený materiál blíže použít vzhledem k značně problematickým nálezovým okolnostem.

Přesnější datování podle analogií rovněž není možné¹⁰, přestože se předpokládá, že vápenky kvadratického půdorysu, zahloubené pod úroveň terénu a opatřené

Výkop na Velkopřevorském náměstí, pohled od západu. Ve východní zdi jsou zachovány tři tahové otvory, na jižní zdi (na snímku vpravo) jsou zřetelné zbytky vápna stejně jako na podlaze objektu (obr. 1)

Detailní pohled do dvou tuhových otvorů. Na zdivu patrný zbytky vápna (obr. 2)

v čelní stěně několika tuhovými kanály, byly pro oblast střední Evropy ve 13. a 14. století typické¹.

Další výzkum, který by byl zejména v této oblasti velmi žádoucí, se dosud nepodařilo realizovat. Pravděpodobně by bylo možno odkrýt pracovní prostor, který se nalézal východně od námi zkoumané části objektu, případně s další pecí. Bez tohoto výzkumu není ani možné upřesnit datování.

POZNÁMKY A CITACE

¹ Rozměry cca 13 × 8 m, hl. cca 4 m.

² Vedením archeologických prací byla pověřena E. Janská a L. Špaček.

³ Merta, J.: Výzkumy vápenických pecí. Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami. Sborník ze semináře, Brno 1978; tam další literatura.

⁴ Zachované vnitřní rozměry objektu: délka jižní stěny 6,5 m, délka východní stěny cca 6,5 m, výška jižní stěny 3 m.

- ⁵ Výška 1—1,2 m, šířka cca 1 m.
- ⁶ V řezu, uskutečněném ve vzdálenosti 1,75 m od východní zdi byly prohlubně cca 0,3 m hluboké a 1 m, 1,4 m a 0,6 m široké.
- ⁷ Wirth, Z.: Zmizelá Praha 5, Praha 1948, s. 8. Merhout, C.: O Malé Straně, Praha 1956, s. 14. Mencl, V.: Praha, Praha 1969, s. 42.
- ⁹ Vzhledem k téměř nulové vypovídací schopnosti získaného materiálu nemá smysl se jím podrobněji zabývat, pouze uvádíme, že ze starší keramiky jsou několika exempláři zastoupeny okraje zv. združené a z mladší různé formy tzv. okružní.
- ¹⁰ Vápenka, odkrytá I. Borkovským v klášteře blah. Anežky v Praze, je jiného typu (válcovitého tvaru), její mimořádné rozměry (průměr 6,2 m) odpovídají významu stavby, tak jako v námi zkoumaném případě, datování není našemu vzdáleno (Borkovský, I.: Výzkum v klášteře bl. Anežky v Praze I, Archeologické rozhledy VIII 1956, s. 202). Chronologicky blízká je též jáma na pálení vápna, odkrytá E. Nickelem v Magdeburku, která je rovněž jiného typu (Nickel, E.: Mittelalterliche Kalkbrenngruben in Magdeburg. Ausgrabungen und Funde 1957 II, s. 250—253).
- ¹¹ Merta, J.: o. c., s. 33, 35, obr. 13g na s. 55.